

“ÇEVRE” SİNİ ARAYAN ANKARA

ANKARA; VADİLERİNİ, BAĞLARINI, DERELERİNİ VE ÇAYLARINI VE TARİHSEL ÇEVRESİNİN BÜYÜK BİR KISMINI CUMHURİYET BAŞKENTİ OLDUĞUNDAN BU YANA GEÇEN 80 YIL İÇİNDE KAYBETMİŞTİR. GÜNÜMÜZDE DE ATATÜRK'ÜN MİRASI OLAN ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ, ŞEHRİN EN ÖNEMLİ EKOLOJİK KORUMA ALANLARINDAN OLAN İMRAHOR VADİSİ, EYMİR VE MOGAN GÖLLERİ SU HAVZASI, ÇUBUK ÇAYI HAVZASI, ANKARA ÇAYI VE BATIDA İSTANBUL YOLU ÜZERİNDE KAZAN'A KADAR OLAN VERİMLİ TARIM TOPRAKLARI, KAYAK MERKEZİ ELMADAĞ ÇEVRESİ TEHDİT ALTINDADIR. ESKİ ANKARA ÜZERİNDE DE MERKEZİ İŞ ALANLARININ ARTAN BASKISI BULUNMAKTADIR.

Mehmet Tunçer

Doç.Dr. Yüksek Şehir ve Bölge Plancısı (ODTÜ),
Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilim Doktoru (AÜSBF)

Bağlar :

Keçiören, Etlik ve Dikmen bağları, vadi ve tepeleri ile önce gecekonduların işgaline uğramış, vadi tabanlarına kadar yağmalanmasına göz yumulmuş, daha sonra da 1983 sonrasında çıkarılan "İslah" imar planları ile çok katlı yapılaşmaya açılmıştır. Böylece yerleşilmesi sakıncalı olan vadi içlerine kadar inen çok katlı yapılaşma, müteahhit yap sat düzeni ile zaten azalmış olan yeşil dokunun tamamını silip süpürerek yoğunlaşmış, bir beton yığına döndürmeye başlamıştır.

Dere ve Çaylar :

Ankara Çayı, Bend Deresi, Çubuk Çayı gibi akarsuların büyük bir kısmı daha ilk yıllarda kanalizasyona dönüştüğünden üstleri kapatılmış ve birer kanalizasyon kolektörüne dönüştürülmüştü. Hepimizin bildiği Jansen'in Antik Roma Bendi'ni bir yüzme havuzuna dönüştürmeyi amaçlayan tasarısı, Jansen'in işine 1939 yılında son verilmesi ile rafa kaldırılmıştı. Zaten Altındağ sırtlarında başlayan ve önceleri önemsenmeyen "barakalaşma" Bendderesini önce kirli akan bir dereye, daha sonra da kanalizasyona dönüştürünce, Kalenin üzerinde yükseldiği görkemli vadi tabanının üstü kapatılıverdi ve "Bendderesi" cadde haline dönüştürüldü. Altındağ tepesindeki "Hıdır" Türbesi de zaten yok edilmişti, Hidrellezin kutlandığı, pikniklerin yapıldığı güzelim dere ve boyunca gelişen ağaç dokusu, tüm güzelliği ile yok oldu gitti. Ama, tüm çevre sorunları zaten Osmanlı Döneminin son yüzyılı olan 19.yy sonlarında debbağların (tabak) ve tabakhanenin burada yer seçimi ile başlamıştı..

Gene Bağlar :

Angora'lılar o dönemde yazın tozlu ve sıcak ortamından kaçmak amacıyla Bağlara çıkardı. Tıpkı günün yaylaları gibi, Angora'nın da Etlik, Keçiören, Dikmen, Gaziosmanpaşa, Esat vd. bağları vardı. Burada hali vakti yerinde olanlar tarafından yapılmış güzelim bağ evleri vardı. Vardı demek çok doğru çünkü bunlardan son döneme kadar onarılarak kurtarılmış birkaçı hariç hemen hepsi yok edildi ve yerini imar parselasyon düzeninde çok katlı yapılaşmalara bıraktı. Keçiören'de Ankara Araştırma Merkezine dönüştürülen (VEKAM Vehbi Koç'un doğduğu) bağ evi, GOP'da Papazın Bağı denilen yerdeki bağ evi, Karlı Sokaktaki bağ evi kendilerini zamanın ve imar planlarının tahribatından zor kurtarmışlardır.

Gecekonduların İslah (!) etmek :

Bağlar, zaten bağa göçme adedinin unutulduğu hızlı çağdaş(!) yaşam içerisinde, kentin gelişme alanı yokmuşçasına önce gecekondularla sarıldı, daha sonra da 1980 sonrasında icadı İlçe Belediyeleri tarafından "İslah" edildi! Sadece Keçiören'deki islahın boyutlarını görmek hepimizi hayrete düşürecektir. Hemen her yer 5-8 katlı olarak, hiçbir açık ve yeşil alan, kamusal kullanım alanı (yeşil, spor, çocuk bahçesi vb) bırakılmadan aşırı yoğunlaşmış ve böylece "İslah" edilmiştir.

Doğal olarak eskiden çiçek seralarının, sebze bahçelerinin bulunduğu "Çubuk Çayı Vadisi" de "İslah" edilerek, bu kesim dev bir hipermarket, Belediye binaları ve 21. Yüzyıl başlarında Türk mimarisinin ulaştığı düzeyi gösteren ve İspanya ile boy ölçüşen, "Gaudivari" arabesk mimarisi ile inşa edilmiş apartmanlarla çevrelendi.

Dikmen ve Etlik Bağları, vadileri ve dereleri de Keçiören benzeri vahşice "İslah" edilmiştir. Çukurambarlar'da daha ODTÜ'de okurken hazırladığımız ikinci sınıf projemizde yer yer beş kata çıktığımızda, acaba bu yeşil dokuyu ve doğal yapıyı tahrip mi ediyoruz endişesine kapılmıştık ve de sınıfın neredeyse yarısı çok katlı yapılaşma nedeni ile kalmıştı şehircilik projesinden. Demek ki o dönemde, gecekondularını 10 kata çıkartarak, her bir katta 4-6-8 daire yapabilecek müteahhit gücü ve düşünsel gelişim süreci(!) henüz yok imiş. Şimdilerde bu kesimdeki müthiş (!) islah çabalarını hayretle izliyor ve buradaki (Balgat'ta da benzeri var) bu buluşçu (!) ve gecekondular alanlarının yeşil dokusunu tamamen yok eden planları kimin yaptığını şaşırıyorum..

İlk Kooperatif Alanlarında "Kentsel Yenilenme"(!):

Bu buluşların temelleri daha 1960'ların başındaki "Kat Mülkiyeti" Kanunu ile atılmış idi. Bahçelievler, Güvenevler, Yenimahalle, Or-An sitesi, Varlık Mahallesi, Subayevleri vb ilk kooperatif alanları ile, Kızılay'ın hemen tümü 15-20 yıl içinde yer yer de iki kez yıkılarak yenilendi.

Buna "Urban Planning" literatüründe "Kentsel Yenilenme" demekle birlikte, bu yenilenmenin yurt dışında genellikle, sosyal sorunların yaşandığı çok katlı yapılaşmalardan az katlılara doğru olduğunu bilmemize rağmen Ankara'da herhalde yer eksikliğinden ve ovaları, dağları koruma endişesinden olacak bulduğumuz yerde, üst üste ve sürekli bir yenilenme halinde yaşamamız doğal bir süreçmiş gibi geliyordu o yıllarda.

Çünkü kentin her yerinde yıllarca süren ve hemen hiç bitmeyen ve ömrümüzün son baharına doğru gitmekte olduğumuz şu günlerde kaç kez kazılıp, kaç kez kapatıldığının hesabını yapamadığımız kadar çok elektrik, su, doğal gaz, kanalizasyon kazıları ve asfalt çalışmaları ile karşılaşmışızdır. Tabii, bu çalışmalar çocukluğunun ilk yıllarını köylerde, doğuda geçiren benim için köye dönüş, çamurlu yollar, çukurlar, kazılar, apartmana tahta sırat köprüsünden geçerek girme gibi eğlenceli ve anılarımı canlandıran olgulardı.

Bunun en büyük çevre sorunlarından biri olduğunu, sürekli yenilenen kaldırımlar ve altyapının aslında artan enflasyonun, ülke borçlarının nedenlerinden biri olduğunun da farkına varmaya başladık ama iş işten geçmişti...

Kendimi bildiğimden beri Bahçelievlerde yaşıyor ve sürekli inşaatlar, yıkılıp yapılan binalar ve sürekli yenilenen altyapı sistemleri içinde yaşamaya çalışıyor, artan nüfus yoğunluğu ve trafik/otopark sorunu ile boğuşuyordum..

Bunun kentin birçok yerinde yaşandığını, bahçelerin ve yeşil alanların yok edilerek taban alanı eskisine göre en az 3-4 misli büyük ve çok katlı yapılaşmalarla kentin ne derece yoğunlaştığını, hava kirliliği, gürültü ve görüntü kirliliğinin ne derece arttığını hesaplamak bilimsel olarak belki mümkündür. Ama, bunun yarattığı sosyal ve ekonomik sorunları, çevresel sorunları, psikolojik/ruhsal sorunları hesaplamak pek de mümkün değildir! Bütün bunlar, arsa sahipleri ile müteahhit olarak adlandırılan kişileri zengin etmek amacıyla yapıldı. Onlar daireleri paylaştılar, altyapı bedelini vermek ve süreci yaşamak bize kaldı!

Ve her depremde başımıza çöken kalitesiz, niteliksiz çevrelere ulaşmak için bir milli servet heba edildi. Çağdaş, planlı bir Başkent, Jansen'in bir "Bahçe Kent" oluşturmak amacıyla yola çıktığı dönemin sonu; işte hava kirliliği, ulaşım sorunları, altyapı sorunları ve donatısız, yeşilsiz konut çevreleri oldu ki, halen elimizde kalan son açık/yeşil alanları birer "vaha" gibi korumak gerekliliğini, bu noktada söyleyebiliriz.

Eski Ankara :

Eski Ankara ve Ulus tarihsel kent merkezi de kendisini bu doymak bilmez "rant" kavgasından kurtaramamış, Jansen'in "Protokol Alanı" ilan ettiği kesimler hariç, özellikle ana caddeler üzeri çok katlı (6-8-10) yapılaşmalar ile yok edilmiştir. Allahtan Yenisehir'in gelişimi ile MİA baskıları bir miktar da olsa bu kesimden uzak kalmıştır. Ancak, bu defa da yıkıp yapamayanlar, terk edip çöküntü bölgesi haline getirmişlerdir eski Ankara mahallelerini.

Böylece güzelim geleneksel konut dokusu depolama, ikincil işlevler ve de çöplük haline dönüşmüş ve kentin en sefil bölgeleri haline gelmiştir. Köyden kente göç eden en düşük gelirli olan önce yerleştikleri, ama bir gecekondular yapı yapmaz bu kesimden kaçtıkları kent parçaları, "ghetto" lar haline dönüşmüşlerdir.

1980'lerin başına kadar kendi haline bırakılan ama Jansen'in "Kentin Tacı" olarak adlandırdığı Kale ve çevresi, bu dönemdeki sit kararları ve uzun yıllar sürecek "Koruma Amaçlı" çalışmalarla, bu defa da plansız uygulamaların odağı olmuştur. Turizmin ve entellektüel kesimin ilgisi ile bir miktar kendine çeki düzen vermeye çalışan tarihsel doku, tuhaf onarımlar, Ankara sivil mimarisinden esinlenen ama onu kopya eden eklektik yapılarla bozulmuştur.

Hacıbayram Çevresi meydan düzenlemesi yapılarak, alan yayalaştırılmış ve dolmuşlar kaldırılmış ama bu yapılırken meydanın ölçeği kaçmış olduğundan Cami ve Oğüst Mabedi meydanının içinde ölçeksiz kalmıştır. Camiye ulaşan yolun sol tarafındaki (tescilli) yapılar yıkılarak, eski güzelim cepheler ve cami/mabedi ile sonuçlanan sokak vistası yok edilmiştir. Amaç yaya bölgesi ve kent meydanı oluşturmak, ama günümüzde bu kesimin yeniden araçlarla dolduğu görülmektedir.

Ulus yarışma projesinden bu yana 15 yılı aşkın bir süre geçmiş olmasına rağmen 100 hektarlık Ulus içerisinde düzenleme yapılan, onarım yapılan yerlerin sayısı bir elin parmaklarını geçmemektedir..

Çıkrıkçılar yokuşu, Hükümet Meydanı, Suluhan çevresi, İtfaiye meydanı henüz yayalaştırılmadı, aksine yoğunlaşma, araç trafiği baskısı altında. Esen Park'a yapılan devasa Altındağ Belediye binası da bu kesimde gene Jansen'de seyir ve bakı noktası olan kesimi yok etmekle kalmadı, yaya ve taşıt trafiği ile bu kesimi kilitlemek becerisini gösterdi. Yangınlar da yer yer yok edilen Eski Ankara kesiminde Kaleiçi'ne yönelik bir Koruma Planı da henüz oluşturulamamış durumda.. Eski Ankara'nın durumu da bu açıdan bakıldığında Yeni Ankara'dan pek farklı değil, ancak spekülasyonların önünü kapatan sit kararları var. Bu kararlar olmasa, Eski Ankara'nın da birkaç hafta içinde yok edilebileceğini, Kaleiçi'ne de hadi abartmayalım 4-5 katlı yapılar dikilebileceğini söylemek mümkün..

Sonuçlar:

Ankara'da doğal, kültürel/tarihsel çevre giderek yok edilmektedir. İslah planları kentin geleceğini ipotek altına almaktadır. Buna dur demenin zamanı gelmiş ve geçmektedir. Kentlilerin de, sivil toplum örgütlerinin de, yerel ve merkezi yönetimlerin de bu gidip gelen sorumluluğu bulunmaktadır. Fakat en büyük sorumluluk kentin sahibi olan "Belediyeler" indirdir. Tarihsel / kültürel değerlerin envanteri tam olarak çıkarılmalı ve "Koruma Ana Planı" yapılmalıdır. Bu Plan var olan koruma planlarını yeniden gözden geçirilerek yapılabilir. Bu planlara kesinlikle uyulmalıdır.

Doğal değerler, su havzaları, akarsular, vadiler, değerli topraklar, flora ve faunayı içeren bir envanter yapılmalıdır. Bu değerlerin tek tek her birini, ve bütünleşik olarak tümünü koruyup geliştirmeyi içeren bir "Doğal Çevre Koruma Ana Planı" hazırlanmalıdır. Kentsel ekolojik çevreyi dikkate alan ve yaya yolları, bölgeleri, yeşil akslar, kamalar, spor alanları ve bisiklet, yürüyüş yollarını içeren bir sistemler bütünü oluşturulmalı, yeşil alan oranlarının artırılması için tescil dışı ve tescilli tüm hazine toprakları, belediye mülkleri koruma altına alınmalıdır.

Doğal ve tarihsel/kültürel değerlerin korunduğu bir Metropolitan Alan Master Planı (tercihan 1/25000 değilse 1/50 000) hazırlanmalıdır. Buna bağlı doğal, tarihsel/kültürel değerlerin özel projelerle ele alınmasına, onarım ve sağlıklılaştırılmasına yönelik alt ölçeklerde (1/5000, 1/1000, 1/500...1/1) planlama ve projelendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Kentte yık-yap-sat süreci ve islah planlama süreci denetim altına alınmalı, yapıların ekonomik ve teknik ömürleri dolmadan yıkımı önlenmelidir. Altyapının, yolların, kaldırımların her seçim dönemi yeniden ele alınmasının önüne geçilmelidir. Sürdürülebilir kentsel gelişme ancak böyle sağlanabilir.

Kentlinin, kentte yaşayanların, "Ankara"nın doğal ve tarihsel çevre korunmasına yönelik olarak bilinçlendirilmesi ve bilgilendirilmesi, sivil toplum örgütlerinin geliştirilerek koruma/geliştirme konularında çalışmalar yapmalarının sağlanması da geleceğe yönelik önemli bir konudur. Her kentliye bu konuda önemli görevler düştüğü de unutulmamalıdır.